

מסכת בבא קמא פרק ח משנה א

התשלומים למי שנפגע מאלימות

החובל בחבירו חייב עליו משום חמשה דברים: בנזק, בצער, ברפוי, בשבת, ובבושת. נזק כיצד? סמא את עינו, קטע את ידו, שבר את רגלו, רואין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה. צער: כואו בשפוד או במסמר, ואפילו על צפרנו. מקום שאינו עושה חבורה, אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה לטל להיות מצטער כן. רפוי: הכהו חייב לרפאותו. עלו בו צמחים, אם מחמת המכה חייב. שלא מחמת המכה, פטור. חיתה ונסתרה, חיתה ונסתרה, חייב לרפאותו. חיתה כל צרפה אינו חייב לרפאותו. שבת: רואין אותו כאלו הוא שומר קשואין, שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. בשת: הכל לפי המביש והמתביש. המביש את הערום, המביש את הסומא, והמביש את הישן, חייב. וישן שביש, פטור. נפל מן הגג, והזיק וביש, חייב על הנזק ופטור על הבשת. שנאמר (דברים כה, יא): "ושלחה ידה והחזיקה במבשיו" - אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין.

שמין - מעריכים.

כואו - גרם כויה.

אומדין - מעריכים.

אדם כיוצא בזה - אדם כזה.

צמחים - הפצע התדרדר והסתבר.

מחמת המכה - בגלל הפגיעה הראשונה.

חיתה ונסתרה - הבריא ושוב התדרדר.

רואים אותו - משווים אותו.

מטרות

לאחר לימוד המשנה נדע לענות על השאלות הבאות:

1. איזה סוגי תשלומים חייב לשלם אדם שחבל בחברו?
2. מה כלול בכל אחד מחמשת סוגי התשלומים?
3. כיצד מתייחסת התורה להתנהגות אלימה ומה לומדים מכך?

מושגים ומילים שנכיר לאחר לימוד המשנה:

מושגים: תשלומי נזקים - נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. מילים: משום, דברים, סימא, כואו, אומדין, חיתה ונסתרה, מחמת, יפה.

משימה 1

השלימו את תרשימים הכאמד"ט של תחילת המשנה. היעזרו בערכת המדבקות.

משימה 2

התבוננו בכותרת הראשית של המשנה בתרשימים הכאמד"ט:

"החובל בחבירו חייב עליו משום חמשה דברים..."

א. מהי כוונת המשפט **"חייב עליו משום חמשה דברים"**:

1. חייב לשלם לו על חמש חבלות.

2. חייב לשלם לו חמשה סוגי תשלומים.

3. חייב לשלם לו חמשה חפצים.

ב. לפניכם משפטים בלשון ימינו המסבירים את הכותרת. התאימו לכל משפט את המילים המתאימות לו

מהכותרת, והשלימו אותן במחברותיכם:

1. אדם שפגע בחברו וגרם לו חבלה גופנית נקרא: _____ .

2. צריך לשלם לו _____ .

3. חמשת סוגי התשלומים הם: _____ .

התשלום הראשון: 'נזק' - תשלום על החבלה

יסודות התושב"ע

בתורה מופיעים פסוקים המתארים כיצד יש לנהוג כאשר אדם פגע בגופו של אדם אחר:

”עַיִן תַּחַת עַיִן, שֵׁן תַּחַת שֵׁן, יָד תַּחַת יָד, רֶגֶל תַּחַת רֶגֶל, כּוֹיָה תַּחַת כּוֹיָה, פָּצַע תַּחַת פָּצַע, חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה” (שמות כא, כד-כה).
”שֹׁבֵר תַּחַת שֹׁבֵר, עַיִן תַּחַת עַיִן, שֵׁן תַּחַת שֵׁן, כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם, כֹּן יִנָּתֵן בּוֹ” (ויקרא כד, כ).

מהו פשוטו של הפסוק וכיצד פירשו התנאים במשנה את הפסוק?
חכמים קבלו במסורת כי כוונת התורה באומרה ”עין תחת עין” (וכן בדוגמאות הנוספות) היא להנחות את בית הדין לגבי חישוב גובה התשלום הכספי שיש לתת לנחבל.

משימה 3

נעיין בדברי המשנה כיצד חז"ל מחשבים את תשלום הנזק:
”נזק כיצד? סמא (גדם לעיוורון) אַת עֵינּוֹ, קָטַע אֶת יָדוֹ, שֹׁבֵר אֶת רֶגְלוֹ - רואין אותו (=את הנפגע) כְּאֵלוֹ הוּא עֶבֶד נִמְכָּר בְּשׁוֹק, וְשָׁמִין (=מעריכים) כְּמָה הָיָה יָפֵה וְכְמָה הוּא יָפֵה”.
המשנה מלמדת שקובעים את התשלום לפי השווי של האדם לו הוא היה מתרושש ונמכר כעבד - לפני שהוא נחבל בגופו ולאחר שהוא נהיה בעל מום.
במשנה הובאו שלוש דוגמאות לאיברים שנפגעו. מהם שלושת האיברים?

לשון חכמים

משימה 4

כתבו במחברת את המשפט במשנה שפירושו הוא: ”בודקים כמה היה שוה לפני הנזק וכמה הוא שוה אחרי הנזק”?

כסף לא יחזיר את הראיה! אם הכוונה של התורה היא לומר שצריך לשלם כסף עבור החבלה, מדוע כתוב "עין תחת עין" ולא כתוב פשוט שיש לשלם?

אבא הסביר לי שהתורה מצווה על העונש הטופני שיוטל על החובל בחברו, כדי להביע את החומרה הרבה שבמעשיו של החובל. תהיה כפרה לחובל רק לאחר שהוא ייענש "מידה כנגד מידה" כמו שהוא חבל בחברו, על מנת להרתיע. אלא שבאמת מעולם לא הענישו בעונשי גוף אלו, כיוון שלא ניתן להעניש בדיוק באותה מידה את החובל, והתורה אינה רוצה שצדק אדם יהיה בעל חוס או נכה. לנחבל גם לא תצחח מכך כל תועלת. אדרבה, העובדה שעל החובל לפצות את הנחבל בזה שגרם, תעורר אותו לתקן את מעשיו והליכותיו.

קיימו דיון בכיתה בשאלה: לפי המשנה החובל משלם לנחבל. מה צריך החובל להרגיש כאשר הוא משלם לנחבל?

התשלום השני: 'צער' - תשלום על הצער שנגרם

יסודות התשוב"ע

החבלה גורמת לנחבל לצער ולכאבים, ולעיתים אף לכאבים עזים מאוד. את חובת התשלום לשלם עבור הצער למדו חכמים מהפסוק "פצע תחת פצע" - ליתן צער במקום נזק" (בבא קמא פד ע"א) - לשלם עבור הצער כשנגרם נזק.

התשלום על הצער נקבע באופן הבא:

"אומדין (=מעריכים) כמה אדם פיוצא בזה רוצה לטל להיות מצטער כן".

בודקים כמה האדם שנחבל מוכן היה שישלמו לו בתמורה להסכמתו שיוגרמו לו צער דומה.

לשון חכמים

משימה 5

הסבירו בלשונכם את הביטויים הבאים:

1. "אדם כיוצא בזה" -
2. "רוצה ליטול" -
3. "להיות מצטער כך" -

מבנה

ג-ד. התשלום השלישי: 'ריפוי', והתשלום הרביעי: 'שבת' - פיצוי על הפסד ימי עבודה

בשני תשלומים אלו מחייבים את המזיק לשלם גם על **התוצאות** של הנזק - כשאדם נפצע הוא לפעמים צריך לשלם כסף לרופא ולתרופות כדי לדאוג להחלמתו, ולזה נועד **התשלום של 'ריפוי'**. לפעמים הנחבל גם מפסיד כסף בגלל שהוא אינו יכול לעבוד, ולזה נועד התשלום של 'שבת'.

משימה 6

- א. כתבו דוגמה למקרה שבו אדם חבל בחברו ויש חובת תשלום ריפוי אבל לא תשלום שבת.
- ב. כתבו במחברתכם דוגמה למקרה שבו אדם חבל בחברו ויש חובת תשלום שבת אבל לא תשלום ריפוי.

יסודות התושב"ע

תשלומים של ריפוי ושבת נלמדים מהפסוקים:

"וכי יריבון אנשים והפה איש את רעהו באבן או באגרף, ולא ימות ונפל למשכב... רק שבתו (רש"י: בטול מלאכתו מחמת החולי) יתן ורפא ירפא (רש"י: ישלם שכר הרופא) (שמות כא, יח-יט).

משימה 7

מאלו מילים בפסוק לומדים חז"ל על תשלום ריפוי ומאלו מילים על תשלום שבת?

מבנה

משימה 8

השתמשו במדבקות הכאמד"ט וצרו תרשים לחלק של המשנה העוסק בתשלום הריפוי והבוסת.

- א. כתבו בתרשים הכאמד"ט מספר ליד כל אחד מהמקרים.
 ב. באיזה תשלום מביאה המשנה טעם?

לשון חכמים

משימה 9

- א. במקרה השני המשנה מתארת פצע שעלו בו "צמחים". למה הכוונה?
 ב. אם מחמת המכה. את המילה מחמת אפשר להחליף במילה:
 • מהחום כתוצאה מ... • ליד ה... • אחרי ה...

משימה 10

"חיתה ונסתרה חייב לרפאותו, חיתה כל צרכה אינו חייב לרפאותו":

- א. באיזה מקרה מבין השניים מדובר על מצב שבו הפצע הבריא באופן חלקי ושוב החמיר?
 ב. מה הדין במקרה זה?
 ג. מהן שתי המילים במשפט מהמשנה שפירושו 'באופן מלא'?
 ד. מה הדין במקרה זה?

משימה 11

- על תשלומי שְׁבֵת נאמר במשנה שיש לחשבם לפי השכר המועט ביותר שמשלמים לאדם.
 א. באיזו מילה משתמשת המשנה כדי להגיד "מחשיבים אותו"?
 ב. באיזו עבודה לפי המשנה מקבלים שכר מינימום?

הבנה ופרשנות

משימה 12

- עיינו בתרשים הכאמד"ט והסבירו במילים שלכם: מהו הטעם לגובה הנמוך של תשלומי שבת?

אם יש אדם שחבלו בו והוא בדרך כלל ארוויח הרבה כסף, מדוע החובל צריך לשלם לו רק סכר
מינימום?! ההייון אומר שצריך לשלם לו לפי הסכום שאותו הוא ארוויח **כסכודתו המקורית?**

משימה 13

עיינו בפרוש הרב פנחס קהתי וענו לדוד על שאלתו.
"...ודווקא באדם שאין לו אומנות, משערים לפי שומר קישואים. אבל באדם בעל אומנות, שיכול
היה לעסוק באומנותו אילולא חוליו (אם לא היה חולה), משערים דמי שבתו כשיעור (בגובה
הסכום) הפסדו על ידי ביטולו ממלאכתו מחמת חוליו (בגלל שהיה חולה)".

ה. התשלום החמישי: בושת - תשלום כספי על הבושה שנגרמה.
התשלום עבור הבושה תלוי במעמדו של האדם ובהרגשה שלו.

הבנה ופרשנות

משימה 14

עיינו במשנה ומצאו בה משפט שמלמד שהתשלום על בושת הוא לא קבוע אלא תלוי בשאלה
מי היה המזיק ומי היה האדם שנגרמה לו הבושה. העתיקו את המשפט למחברותיכם.

תורת חיים

קראו את דברי הרמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכות א-ב:

"אסור לאדם לחבל בין בעצמו בין בחברו. ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל
בין קטן בין גדול בין איש בין אשה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר "לא יסיף להכתו"
(דברים כה, ג)... אפלו להגביה ידו על חברו אסור, וכל המגביה ידו על חברו אף על פי שלא
הכהו הרי זה רשע".

כתבו במחברותיכם סיסמה הקשורה לכך שאסור לנהוג באלימות.

חשוב לי לזכור

1. כתבו במחברותיכם ליד כל תשלום את ההגדרה שמתאימה לו (היעזרו בתרמילון):

שבת

צער

בושת

נזק

ריפוי

תרמילון:

תשלום כספי על הבושה שנגרמה בשעת הנזק | תשלום על הפסד ימי עבודה

תשלום על החבלה עצמה בגוף הניזק | תשלום עבור תרופות וימי אשפוז

תשלום על ההרגשות הקשות בגלל הכאבים מהמכה